

de zandloper

ALS DEZE DIENST
UW ERF OPRIJDT-
ZIJN VUILNISPROBLEMEN
UIT DE TIJD.

de zandloper

kwartaaluitgave van de Vereniging Oud-Ede
jaargang 3, nummer 9, juni 1975.

Ede, let op uw saeck!

Zo rondneuzend in de boekhandel en in ons museum kom je al gauw tot de ontdekking dat er over Ede en haar omgeving nogal wat te vertellen valt.

En nog steeds wordt er over onze gemeente geschreven, nostalgisch over plekjes of toestanden die vanwege de 'vooruitgang' en de 'welvaart' het veld hebben moeten ruimen of met trots over wat in de laatste zestig, zeventig jaar tot stand is gebracht.

Het een heeft met het ander te maken: de pogingen die wij ondernemen om ons bestaan steeds 'leefbaarder' te maken hebben al heel wat dierbaars doen sneuvelen.

Dezer dagen hebben wij in de gemeentelijke maquettekamer weer kunnen zien wat er in de eerstkomende jaren staat te gebeuren. De plannen, plattegronden en miniatuurwijken, al of niet herkenbaar aan oriëntatiepunten, vervulden ons met een zeker ontzag voor de ontwerpers. Knap om zoiets uit te denken! Hoe langer wij de fraai gepresenteerde projecten op ons in

lieten werken, hoe meer zich de vraag aan ons opdrong: waar zijn we eigenlijk mee bezig, waar willen wij naar toe? Hijgend achter de grote steden aan, met hun Bijlmers, Alexanders en Hoog-Catharijnes? Kritiek op het gebodene past ons niet. Zo wij er competent voor waren, dan was het daar toch al te laat voor.

Maar één ding moet ons toch van het hart: laten wij ons er niet voor schamen dorp te zijn. Laten wij zuinig zijn op wat we daar nog van overhebben en het een beetje vertroetelen, in plaats van het zo gauw mogelijk te verbouwen, op te ruimen of in elkaar te laten zakken, zodat er weer ruimte vrijkomt voor iets van beton of staal.

Natuurlijk zal er hier en daar gecorrigeerd moeten worden; de eisen van 1975 en later zijn heel anders dan die van 1900 en daarvoor. Maar hij is pas een goed corrector, die de essentie van een verhaal geen geweld aandoet. En Ede heeft een verhaal, dat zelfs teruggrijpt tot in de vroege Middeleeuwen. Het zou van grootheid getuigen als wij de weinige monumenten die dat verhaal nog

illustreren met eerbied zouden behandelen.

Dan pas heeft een monumentenjaar zin!

vG.

Ledenvergadering in teken van vooruitzien

Dat de naam Oud-Ede voor onze vereniging alleen het doel van zijn bestaan aangeeft en geen kwalifikatie voor de leden zelf inhoudt, bewees de laatste ledenvergadering in Ons Huis op 29 april jl. Zowel in de stem van het bestuur als in die van de leden klonk niets 'ouds', niets van 'nou, we hebben een museum, nu zijn we er'. Integendeel, er waren woorden te beluisteren van progressie en opbouwende kritiek.

Het openingswoord van de voorzitter bracht een aantal keren de -voor een bijna 500 leden tellende vereniging te weinig aanwezige handen- op elkaar. Vanwege de afwezige (bestuurs-)leden, burgemeester J. Slot en prof. mr. dr. J.M. Polak, wie dezelfde dag een hoge koninklijke onderscheiding ten deel gevallen was. Voorts voor het echtpaar Jager, dat lof oogstte voor de wijze waarop zij in de afgelopen maanden het museum hadden beheerd. Behalve het aftreden als bestuurslid van de heer Jager, door hemzelf getrokken konsekwentie uit zijn mede-beheerderschap, kondigde de heer

De Nooy zijn eigen aftreden als voorzitter aan, dit jaar. Hij verzocht zijn mede-bestuursleden in ernst naar een opvolger uit te zien. De voorzitter ging verder in op drie maanden museum, dat reeds meer dan 2500 bezoekers trok en bij ingezetenen en niet-Edenaren behoorlijk in de belangstelling stond. Met waardering sprak hij over de vrijwilligers die met de heer en mevrouw Jager over het museumbezit waken, maar riep tevens op tot nog meer medewerking. Vooral voor de zondagen zijn er nog mensen nodig.

De heer J. Das, die als secretaris inmiddels is opgevolgd door prof. dr. A.M. van der Woude, deed vervolgens verslag van het 49ste verenigingsjaar, waarin de realisering van het museum centraal stond. In dat (gouden jubileum-)jaar kon het ledental verder worden uitgebreid tot 457, werd in januari met de werkzaamheden van 'station tot museum' begonnen en kwam dat station/museum op de voorlopige monumentenlijst te staan, zodat het behoud ervan vooreerst verzekerd is.

Verder vermeldde het jaarverslag als hoogtepunt het door de Lionsclub in

de Taborkerk georganiseerde concert, waar bekende Edese kunstenaars optraden ten bate van het museum, het reeds in een vorige Zandloper besproken verenigings-uitstapje naar Denekamp en als negatief punt, het verdere verval van de boerderij aan de Driehoek, die ondanks de grote hoeveelheden prikkeldraad ten prooi is aan baldadigheid en vernielzucht.

Ook zijn verslag van de ledenvergadering op 2 mei 1974 in restaurant Calluna verhaalde van de vele activiteiten -met het accent op de spontane medewerking van mavo-scholieren en de vrijgevigheid en het enthousiasme van leden en bedrijfsleven- die, zoals inmiddels gebleken is, hun vruchten hebben afgeworpen.

Het boekje dat penningmeester J. Leissner opendeed over de jaarrekening 1974, onthulde dat het tot voor kort bestaande 'gezellige onderonsje', waarvan de administratie weinig voorstelde, in no time was uitgegroeid tot een vereniging met exploitatierekening en balans, waarvan het eindbedrag de vier en een kwart ton dicht naderde.

Verheugend was dat aan de door de gemeente gestelde voorwaarde -f 50.000 bijeen te brengen door de vereniging zelf- waaronder zij zich garant stelde voor een lening bij de Spaarbank en voor het ex-

ploitatietekort, ruimschoots kon worden voldaan. Niettemin sloot het boekjaar met een nadelig saldo van f 20.884,44. In de pauze werden geïnteresseerde leden in de gelegenheid gesteld na te gaan hoe dit negatieve bedrag tot stand was gekomen. Op het door een der aanwezigen voorgerekende sommetje, waaruit bleek dat de helft van de leden contributieschuld moest hebben, gaf de voorzitter toe dat die achterstand inderdaad een doorn in het bestuurs-oog was. De geruststelling dat maatregelen in studie waren om hier paal en perk aan te stellen, liet de bij-smaak achter dat bij velen 'Oud-Ede' nog te weinig leefde.

Teneinde daar, voor wat het museum betreft, verbetering in te brengen had het bestuur een museumcommissie in het leven geroepen, die bij monde van de heer E. Hendriksen werd gepresenteerd. Het is de bedoeling dat de groep -waarin behalve hijzelf, prof. Van der Woude namens het bestuur en de heren Bolwerk, Van der Poll, Zuurdeeg en Van Gent figureren- bijgestaan door een technische commissie, zich zal gaan bezighouden met het directe museumbeleid. Beide clubs zullen trachten het museum een levend element in de Edese samenleving te doen zijn. Een der eerste activiteiten zal een tentoonstelling in het najaar zijn die gewijd is aan het werk van de pas overleden

schrijver/journalist/fotograaf Jac. Gazenbeek.

Namens de reiscommissie kondigde de heer Wiegeraadt de -elders in deze Zandloper uitvoerig vermelde-jaarlijkse verenigingstocht aan.

De rondvraag gaf het bestuur weer voor enige tijden brood op de plank.

Zo constateerde de heer Vroegh dat al het nieuws uit de vereniging zich concentreerde rond het museum. Hij vroeg zich af of Oud-Ede nu niet meer activiteiten kon gaan ontplooien ten dienste van het verdere monumentenbehoud in de gemeente. Dr. H.J. van Eck haakte daarop in met de suggestie de wel wat magere Edese monumentenlijst uit te breiden met niet alleen oude, maar ook voor de gemeente karakteristieke gebouwen.

Voorzitter De Nooy memoreerde de ijver van Oud-Ede voor het behoud van de stations Ede Centrum en Lunteren en zegde beide heren toe hun voorstel graag in studie te zullen nemen.

De heer Verhaaf stelde de verenigingsorganisatie aan de orde. Hij zou graag een lidmaatschapskaart ingevoerd zien alsmede de mogelijkheid voor de leden kennis te nemen van statuten en huishoudelijk reglement. Voorts vroeg hij zich af of het bestuur niet te groot is voor een vereniging van nog

geen 500 leden, wie de bestuursleden aanstelt en hoe lang de zittingstermijn is. Nadat 2de voorzitter G.W. Bos het door de heer Verhaaf ter discussie gestelde in een passend historisch kader had geplaatst en zijn waardering had vertolkt voor wat in de afgelopen jaren door de met een kleine groep werkende leden begonnen vereniging was gepresteerd, vond de heer De Nooy de kritiek, anno 1975, aanleiding voor rijp be- raad in het bestuur.

Na een korte pauze werden de aanwezigen vergast op het visuele programma van, zoals de voorzitter ze noemde, twee zonen van de Veluwe, die niet alleen wat zij zagen op het celluloid vastlegden, maar in hun hart bewaarden om het daar te spuien waar hun enthousiasme werd begrepen. De heer Hey, die enkele dagen later zo plotseling zou heengaan, vertoonde eerst zijn film over het eekschillen, een met medewerking van enkele bevriende deskundigen gemaakte reconstructie van een uitgestorven aambacht, waarover net in de vorige Zandloper een artikel was verschenen.

De romantiek van de Veluwe bracht de heer Hey daarna tot uitdrukking in een film met schitterend opgenomen wolkenluchten.

De heer Wiegeraadt had het laatste woord waarvan wij echter het groot-

ste deel nog te goed hebben. Het onderwerp van zijn met dia's geïllustreerde lezing, Stuwwal en Vallei, was typerend voor onze "bevoorrechte gemeente". Het grondgebied daarvan ligt immers deels op de stuwwal van de Veluwe, deels in de Gelderse vallei. Dat is in de praktijk duidelijk waar te nemen wanneer men op de Paasberg gaat

staan, kijkend in de richting van de Utrechtse heuvelrug. Het dorp lijkt dan als in het niet verzonken. Over de verandering die de omgeving van Ede in de afgelopen 150 jaar heeft ondergaan vertelt de heer Wiegeraadt de volgende keer uitgebreider.

vG.

Links en rechts door het 'Poststraatje'

OMZIEN NAAR EEN 'RIJK' VERLEDEN

O, dat straatje nauw en krom.
Net tegenover de hoge Edese dom.

De ingang is nog even nauw als vroeger. De twee schamppalen ontbreken. Nu geen bespannen voertuigen meer, die bij een te korte bocht afschampen.

Rechts lag de wagenmakerij, meestal met een hele tas zware iepeboomen, waaruit de planken gezaagd werden zoals in het museum Oud-Ede nog te zien is. De opdracht voor een of twee wagens gaf de hele winter arbeid voor twee man. Links, tegenover de wagenmakerij, had je de drankwinkel. 't Gekochte mocht daar niet genuttigd worden. De besteller van 't "spoor", die de vaatjes brandewijn en jenever franco huis bezorgde, fungeerde steeds als al te vrijwillige keurmeester.

Straatlantaarn met bekijks.

Naast het achterompoortje een gesloten huis, bewoond door iemand met een technische knobbel. Hij had in een straatlantaarn een gasolinelamp gemonteerd. Het hele Poststraatje -want daar gaat het in deze terugblik om- was er door verlicht en natuurlijk had dat veel bekijks. Aan dezelfde kant, na een machtig grote lindeboom, volgde het postkantoor annex dienstwoning. Voordat Ede zijn garnizoen kreeg waren er elk jaar grote manoeuvres met inkwartiering. De brievenbus kon de toevloed van post dan niet bevatten; handen vol brieven werden er dan uit getrokken en op de grond gelegd. En of wij de postdirecteur al waarschuwd, hij trok met een breed gebaar zijn horloge uit zijn vestzak en constateerde dat

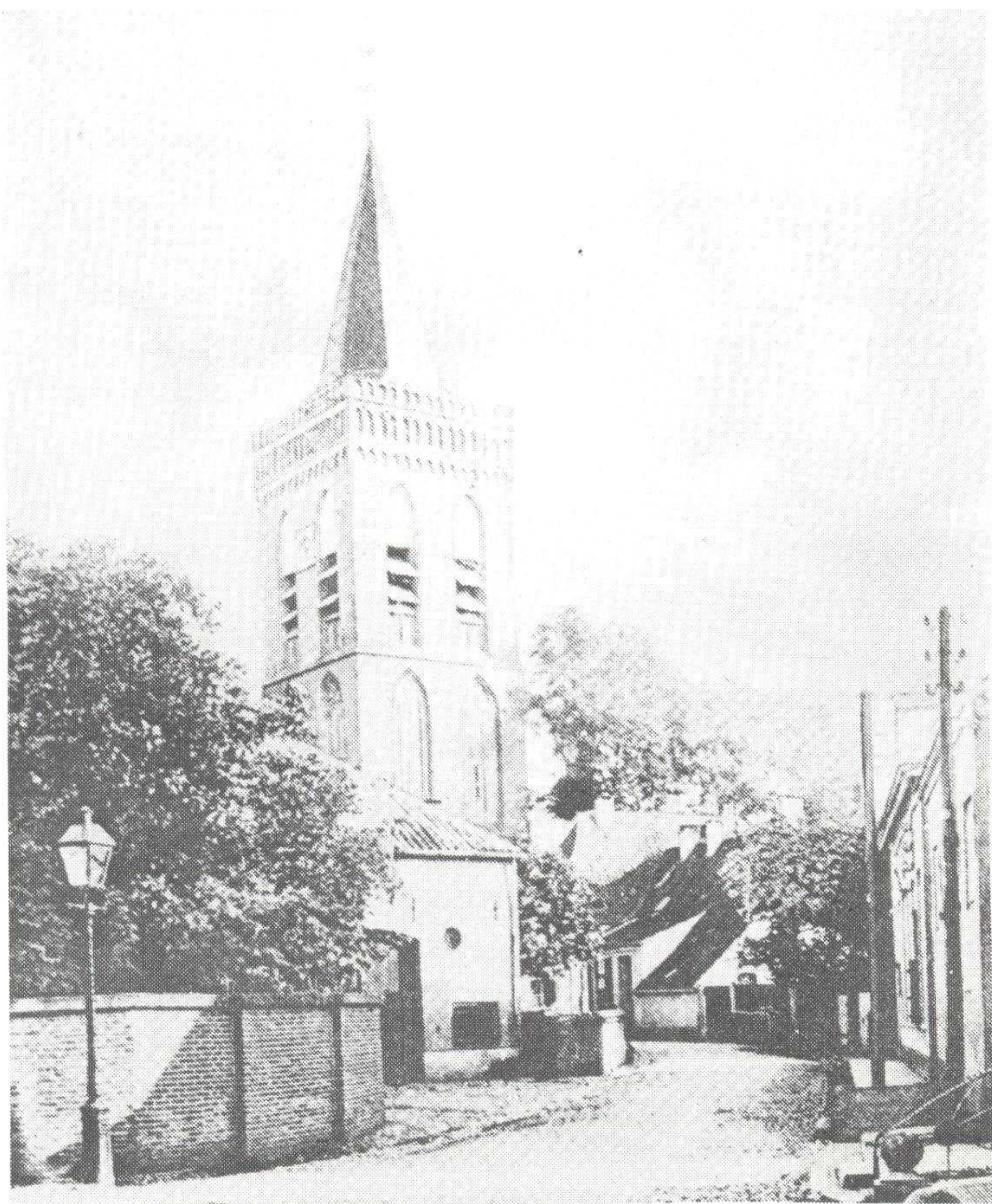
het nog geen lichtingstijd was!
Het koetshuis dat nu volgde, ont-
trok het Brouwersteegje vrijwel aan
het oog. 't Was ook een luguber,
met veldkeien voorzien pad, dat
dienst deed als een primitieve
achteringang van de kostschool
Wierenga, later Brouwershoeve. De
tuin van die kostschool liep door
aan de Telefoonweg, maar de spoor-
lijn Ede-Nijkerk sneed dit complex
in tweeën. De toenmalige eige-

naar, Cavaljé, liet aan de Tele-
foonweg een monumentaal huis bou-
wen, zodat hij tevens het oog had
op de lieve jeugd van de school die
hij stichtte en schonk aan de School-
vereniging.

Het tiendrecht in de praktijk.

Laten wij even oversteken naar het
kruideniersmagazijn van de firma
Van Omme. Vaak zag men ons daar
als 'gratis' sjouwers van vaten met

Zo zag de fotograaf
van de stoep van
huize De Nooy af
de perzikbomen in
de tuin van Menger.
Sindsdien is er wel
wat veranderd in
dat nauw gebleven
straatje.

krenten, gedroogde appels en kisten gedroogde pruimen. Op school hadden wij van het tiendrecht (beloning in natura) geleerd, dus bepaalden wij zelf het tarief. Moeder keek wel eens wantrouwend naar onze geringe eetlust -onze zelfvoorziening, die vooraf ging aan ons rantsoen van zes sneden witmet roggebrood, noopte tot matiging- maar onze kleur was goed, dus morgenvroeg de rest...

Hierna twee zwaar ommuurde tuinen met geleide vruchtbomen. Dank zij vader's nimmer aflatende waakzaamheid kwam de oogst ervan in de juiste handen.

Plannen bij de pomp.

En dan dat poortje bij de buurtpomp en een tussen de huizen ingeknelde notenboom. Geen jongen uit een andere buurt kreeg kans tot rapen.

Wat zijn er bij die pomp een plan gemaakt! De witgemutste dienstbodes van Menger, postdirecteur en Brouwershoeve kwamen er met hun emmers. Die diverse mevrouwen toch wel hulde voor de grote lankmoedigheid ten opzichte van hun personeel. En als Jan Klep, de veelzijdige hulp van de firma Van Omme, lucht kreeg van onze vergadering, was hij er -dank zij de lange werktijden van zes uur 's morgens tot zeven uur 's avonds-

altijd in de tijd van de baas. Hij mocht blijven als hij ons ieder een gups krenten gaf.

De liefde spaart de roede niet.

Inmiddels zijn we aan ons ouderlijk huis gekomen, piekfijn in de verf, net in de bocht. Hoeveel foto's en schetsen van onze stoep af zijn genomen is niet te schatten. Groot gezin (elf kinderen), nogal uiteenlopend van interessen en talenten. Knetterwoorden en dubbelzinnige moppen waren taboe. De tucht was bijbels of, zoals de Spreukendichter zegt: "wie de roede spaart, haat zijn zoon".

Die praktische toepassingen, brrr, maar wij wisten bij een of ander waagstuk, dat het risico van aanbrengen groot was. Gebeurde dat door leeftijdgenoten dan volgde op onze tijd een strafexpeditie (koning David deed dat ook)!

Onze jammerklachten en geschrei (uitvloeisel van roedebehandeling) drongen vlot tot de aangebouwde werkplaats door. De aanwezige knechts grijsden als we langs kwamen, behalve onze goede oudste Willem, die ons ongemerkt aan het werk zette. Hij begreep onze onlustgevoelens goed, dus: "jong, help mij maar es". Alle leed was op slag vergeten, want hij vertelde er zo mooi bij.

Mest voor buurman.

Tegen vier uur 's zomers bracht boer Willemsen, nu Atlanta, zijn koeien naar de wei in de Meulensteeg en altijd net voor ons huis en werkplaats: flats, flats! Vader mopperde wat, maar onze altijd guitige Willem zei: "afleren baas". Hoe? Met bleekpoeder, door ons los verkocht à 3 cent per eigengemaakt puntzakje. Even vóór vier uur dat spul gestrooid en dan maar kijken of Willem gelijk kreeg. Ja hoor, zij stopten, maar de stok des drijvers werd voelbaar en met hoge ruggen in sprong en draf kwamen zij door het mijnenveld heen, naar de volgende bocht bij de bakker op de hoek. Met opgeknoopt voorschortje vroeg hij in niet mis te verstane bewoordingen verklaring voor deze (zeer overvloedige) smerige streek. Kennelijk had vader zijn smoes al klaar, want: "ja buurman, die koeien hebben vast gedacht, laat hij ook eens wat voor de hof hebben" en met een kwinkslag pleitte hij zich brandschoon.

Mutsen tellen.

Het Poststraatje was zondags de doorgang van het kerkvolk van Veldhuizen en de Doesburgerbuurt. Daar liep de kerkgrens tot aan de Goorsteeg.

Wij telden de mutsen, kerkdoeken en hoge hoeden en aan de opkomst

stelden wij vast of er een "lichte" of "zware" dominee had gepreekt.

In de laatste bocht was er een textielzaak, waar -volgens de overvloedige opschriften- ook beddedekens, veren en kapok te koop waren. In de uitverkoop kocht moeder daar onze petten met een bandje en glimmende klep. Oerdegelijk, maar gehaat heb ik ze.

Kramen bij de bakker.

In de binnenbocht een bonenhaag. Daar maakten wij voor 't eerst in ons nog korte leven kennis met dementie: "Moeder (toevlucht in alles), kom eens gauw. Buurvrouw plukt alle rode en witte bloesems van de bonenheg en zij praat in zichzelf". De dochters werden gewaarschuwd en wij hadden alweer nieuwe belevenissen bij de bakker die meer aandacht had voor de fok van konijnen, jachthonden en varkens.

Al vroeg raakten wij ingewijd in de geheimenissen der natuur en het woord frustratie was nog niet uitgevonden. Wij wisten precies wanneer moeren, teven en zeugen "uitgeteld" waren en betrokken met de bakker de kraamwacht in alle stilte.

Verdwenen...

Dat veelzijdige Post-Torenstraatje is verdwenen. Voor goed, helaas. Weg die krenten, gedroogde appels

en te volle brievenbus; weg de klandizie van Tante Pos, wanneer bij sneeuwval de post naar het 'grote spoor' vervoerd moest worden met onze bakslee à vier cent per uur. Weg de juffrouw die diep 'aangedaan' huilend uit de kerk kwam. Wij kwamen nogal onder de indruk maar de 'groten' onder ons bleven er lakoniek onder en hadden zo hun eigen exegese voor die tranen. De Brouwershoeve leeg en in verval. Wat toen voor ons gold als rijk en groot, bleek in kort tijdsbestek als een zeepbel uiteengespat, tot leering voor toen en heden.

De heer J. Fischer uit Johannesburg verrijkte Oud-Ede met twee grote foto's van Ede's centrum anno 1938. Duidelijk ziet men daarop dat onvergetelijke Post-Torenstraatje. Het viel ten offer aan marktbelangen.

Mocht het, even achterom zien?
Met volledig vertrouwen in wat het worden zal.

J. de Nooy.

Ede zal ons een zorg zijn

(Variatie op de titel van het boek 'Nederland zal ons een zorg zijn', uitgegeven ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de Kon. Nederl. Oudheidkundige Bond.)

Oud-Ede naar Bokrijk

De plannen van de reiscommissie voor de jaarlijkse excursie zijn rond! Op woensdag 3 september a.s. gaat de vereniging Oud-Ede op bezoek bij onze zuiderburen. Doel van de tocht is het bijzonder interessante Belgische openluchtmuseum te Bokrijk, een prachtig park met een boeiende historische en folkloristische expositie. De kosten bedragen f 29,- per persoon, inclusief koffietafel en toegang, te voldoen tijdens de reis. Verzamelen tussen 7.00 en 7.15 uur bij museum Oud-Ede. De bus vertrekt precies op tijd! Aanmelden bij de familie Jager in het museum, telefoon 17476 of tijdens uw bezoek. In verband met de beschikbare (50 personen) is het zaak daar niet te lang mee te wachten. De aanmelding sluit op 31 juli of zoveel eerder als de bus volgeboekt is.

Ter overdenking!

"Hebt u Ede al gevonden op de 'monumentenkaart van Nederland'?"

"Ja, als plaats, opgenomen ter oriëntatie".

IN MEMORIAM Hendrikus Heij Janzoon

Gaarne wijden wij namens de vele vrienden enkele dichtregels -die hem tijdens zijn vruchtbaar leven zo dikwijls inspireerden- aan zijn nagedachtenis.

Hij was een zoon van 't oude dorp
-het spiegeld' in zijn oog-
niet groter dan een slingerworp,
een pijlschot uit een boog.

Hij had het lief met hart en ziel.
Hij leefde er intens.
De vriend die Ede plots ontviel
was een meestrijdend mens.

Hij was een zoon van 'n oud geslacht,
bekend op 't Veluws land.
Hij was bij jong en oud geacht,
om 't werk van hart en hand.

Hij zag de ouden gaan en staan
bij hunner handen werk,
op de akkers met goudgolvend graan,
hun opgang naar de kerk.

Hun bete en dronk waren gewis,
hun eis niet hoog gesteld.
En zelden was er ergernis
om misoogst op het veld.

Hendrikus Heij was zeer geboeid
door rijk verleden tijd...
Met 't nieuwe Ede meegegroeid,
heeft hij zijn blik verwijd.

't Verlies van zulk een dorpsgenoot
treft al zijn vrienden zwaar.
De onverbiddelijke dood
sneed een voldragen aar.

Zoals een vruchtb're halm geoogst
door Hem die binnenhaalt,
door ons geprezen om het hoogst,
die nimmer heeft gefaald.

Hij, die de Heer van leven is
zowel als van de dood,
geve ons steeds in gedachtenis
Zijn liefde oneindig groot.

Hij schenke aan zijn trouwe vrouw
Zijn troost, die balsem is
-bij droefheid door gemis en rouw-
als stille lafenis.

Hij sterke haar en make ons, zijn vrienden,
getrouw in onze naastenplicht!
En de vrede die alle verstand te bo-
ven gaat vervulle onze harten, opdat
we zijn vrouw niet vergeten en zijn
werk in vol vertrouwen en stille
berusting zullen mogen voortzetten
voor hen die na ons komen.

Namens 'Oud-Ede',
M. Wiegeraad.

Uit ons museum

Het aantal bezoekers aan ons museum bedraagt tot nu toe ruim 3200.

Met veel genoeg kunnen wij thans melding maken van een aantal schenkingen. Het Oud-Ede-lid, de heer Van der Heide van de Rabobank, bedacht het museum met drie schilderijen, dorpsgezichten in Harskamp uit de twintiger jaren.

Voorts bood hij aan de museumvoorwerpen alle op film vast te leggen, iets wat voor het beheren van een museumcollectie bijzonder waardevol is. De vereniging is hier dan ook erg blij mee.

Verder werd de verzameling verrijkt met twee schilderijen van situaties in het dorp Ede, foto's en

een lakzegel uit het vluchtelingen-kamp aan de Zuid-Ginkel in de jaren 1914-'18 en een boekje over het voormalige vliegveld aan de Zonneoordlaan.

In de eerste helft van mei heeft het Voormalig verzet Ede een tentoonstelling verzorgd over de jaren 1940-1945. Bij de ouderen, die de oorlog aan den lijve hebben ondervonden en familie of vrienden hebben verloren, riep deze tentoonstelling herinneringen en diepere gevoelens wakker, terwijl de jeugd het bijeengebrachte materiaal meer als geschiedkundig heeft ervaren.

Aan de vraag van diverse leden om meer oude foto's te laten zien, is inmiddels voldaan. De wandklapper in de Kernhemzaal is er mee gevuld.

De Harskamper molen, in de twintiger jaren, een van de drie schilderijen, die de heer v.d. Heide het museum schonk.

Veluws binnenhuis in ons museum.

Het is helaas nodig gebleken kleinere voorwerpen vast te zetten of in vitrines te plaatsen!

Wie nu het museum bezoekt zal onder de vele bezienswaardigheden

een oude brievenbus aantreffen. Deze is bedoeld als service aan de bezoekers, die hun familie of vrienden met een van onze oude of nieuwe ansichtkaarten een groet willen zenden. De bus wordt namelijk dagelijks door ons geledigd en de inhoud naar het postkantoor gebracht.

Tenslotte is er tot en met de maand augustus, als extra attractie, een tentoonstelling van antiek kinderspeelgoed. Daarna zal de expositiezaal worden gevuld met werk van de onlangs overleden Lunterse kenner van de Veluwe bij uitstek, Jac. Gazenbeek.

E. Jager-Kervel.

EEN STUKJE OUDE KERK-GESCHIEDENIS

In mijn jeugd speelde ook de kerk nog een rol van betekenis in onze dorpsgemeenschap, daarom ditmaal wat herinneringen aan de kerkgang van die dagen. Sinds onheugelijke tijden was de oude Ned. Herv. kerk de enige en onwankelbare toeverlaat voor de Edese gelovigen geweest, al zagen sommigen daarvan alleen op Oudejaarsavond de kerk van binnen. Blijkbaar waren die laatsten van mening dat deze avond het gehele jaar kon goedmaken, geen plaats was dan onbezet.

Omstreeks 1886 kwam evenwel de grote scheuring en reeds in 1887 konden de zgn. 'dolerenden' hun eigen kerk, de tegenwoordige Gereformeerde Noorderkerk in gebruik nemen. Na verloop van een aantal jaren -men had zich zo zoetjes aan bij deze afscheiding neergelegd- zouden meer richtingen volgen.

In 1913 werd de Evang.Luth. Gemeente gesticht, die haar eerste dienst in het Militair Tehuis aan de Maanderweg hield en in 1918 haar eigen kerkgebouw aan de Beukenlaan kon inwijden. Een jaar later, in 1914 ontstond de Geref. Gemeente, die een lokaal aan het Bettekamperpad liet bouwen, al spoedig bekend als "het Mollenkerkje".

Vervolgens verrees de kerk van de Ned. Protestantenvbond aan de Erica-laan, in 1923 gevolgd door de kerk van de Chr. Geref. Gemeente aan de Bergstraat. Tenslotte, mede door de komst van vele nieuwe plaatsgenoten -dank zij de vestiging van het garnizoen en de A.K.U. fabrieken- waaronder vele Katholieken, werd in 1921 het R.K. kerkgebouw aan de Stationsweg, zij het voorlopig nog als nood-kerk, ingezegend. Dat waren zo ongeveer de kerken in het midden der twintiger jaren; in nog geen halve eeuw was het, tot dusver zo eensgezinde godsdienstige leven in Ede, in verschillende stromingen uiteen gevallen.

Morgendienst, mannendienst

Mijn ouders behoorden tot de Hervormde- of, zoals de volksmond het uitdrukte, Grote Kerk. Het was gewoonte dat de kinderen al heel jong werden meegenomen, jeugddiensten waren nog onbekend en onder het motto: "baat het niet, dan schaadt het niet", heb ik heel wat zondag-

ochtenden in de kerk doorgebracht. De morgendienst werd voor het merendeel door mannen bezocht; moeder de vrouw had dan voor het middageten en het zondagse kopje koffie te zorgen; die ging dan naar de middag-, of in de zomerdag, de avondpreek. Voor velen was er voor dit gescheiden gaan nog een belangrijke reden: de zitplaatsen. Deze werden nl., telkens voor één jaar, verpacht en vooral de minder bedeeden vonden, uit financieel oogpunt althans bekeken, één plaats voldoende waardoor zij beurtelings ter kerke gingen. Helemaal zonder was ook niet mogelijk; één plaats moest een fatsoenlijk mens hebben; het stond zo armoedig als je op de vrije plaatsen moest gaan zitten. Nog erger stond de man of vrouw voor schut, die argeloos in een bank had plaats genomen en plotseling van de rechtmatige bezitter een tik op de schouder ontving, waarin het gebod opgesloten lag, zo gauw mogelijk op te krassen.

Geniale vondst

Met dit verhuren was men ongeveer in 1750 op bescheiden schaal begonnen; de toenmalige kerkeraad had ook al moeite de eindjes aan elkaar te knopen en vond deze oplossing. Het bleek een geniale vondst, die zo doorgewerkt had, dat in deze jaren alleen het laatste gedeelte van koor en gaanderij niet

verpacht werd. Ook waren er aan de rechterzijde van het ruim wat plaatsen, in de volksmond "de gemene banken" genoemd, waar een ieder zonder bezwaar kon gaan zitten.

Van de rest kon ook niet alles verpacht worden, daar er nog altijd families waren die een z.g. "eigen plaats" bezaten, door koop of erving verworven, soms generaties lang. Al zetten zij nooit meer een voet in de kerk, dat recht was onverbrekkelijk. Ook de Buurt bezat vier plaatsen, die echter weer verhuurd werden en daardoor een klei-

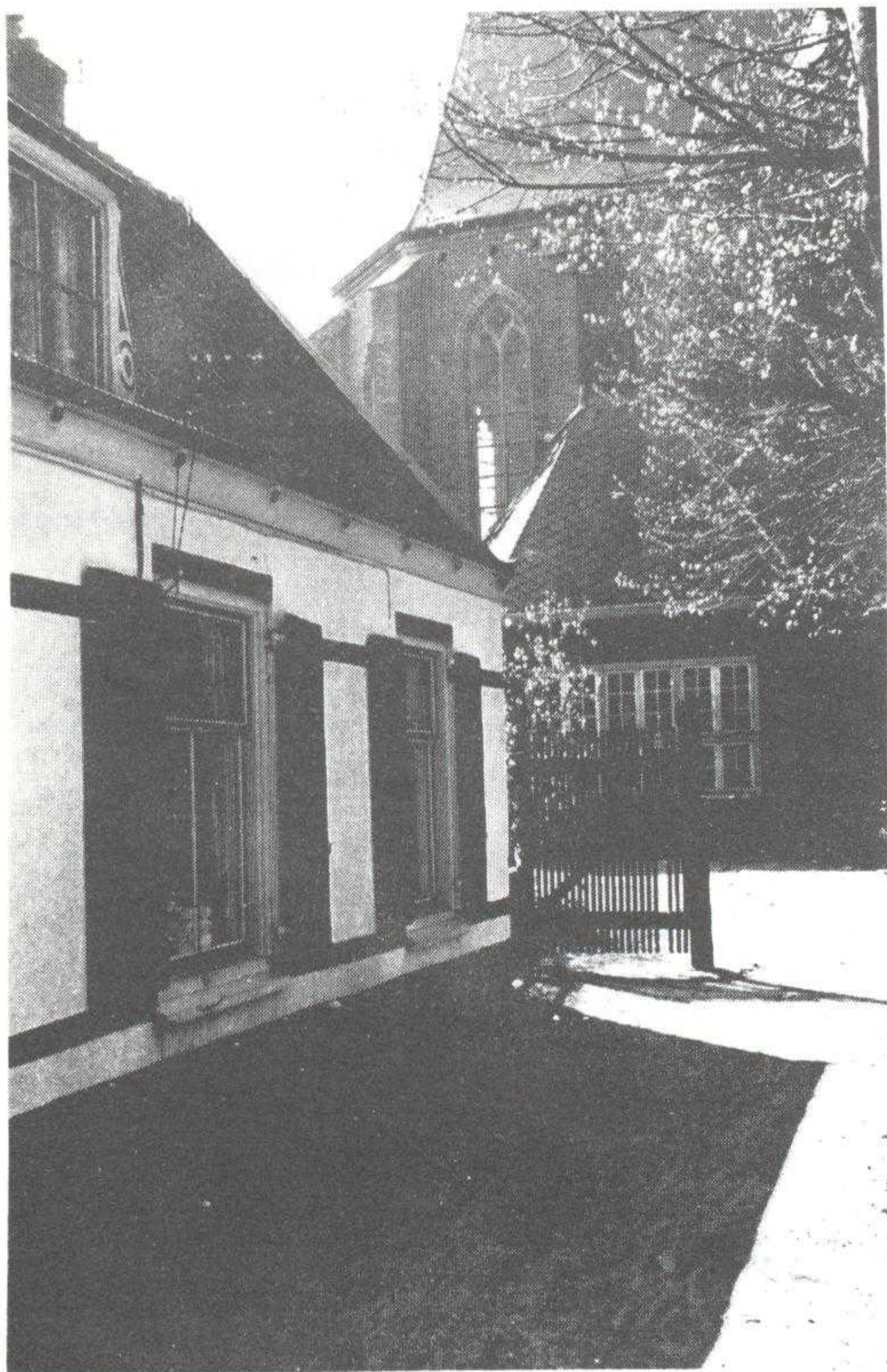
ne bron aan inkomsten vormden.

Eveneens bekend was de bank van Graaf Bentinck, de laatste in de Dorperhoek, omtimmerd door een fraaie kap en versierd met lofwerk. In de laatste week van het jaar vond de verpachting plaats; afslager Scherrenburg was present alsmede de kerkvoogden, talrijke gegadigden en dikwijls ook de rentmeester van Graaf Bentinck, waaruit duidelijk blijkt dat deze familie in die dagen nog een belangrijke invloed op de Edese dorpsgemeenschap uitoefende.

Erg in trek waren de plaatsen van de Maanderhoek en de eerste helft van het ruim, ook wel schip van de kerk genoemd. De Dorperhoek, aan de Noordzijde was, evenals het koor, minder in aanzien; vandaar uit had men geen goed gezicht op de kansel. Ook maakte het verschil, of men een plaats voor in een bank op de kop kon tikken of genoeg moest nemen met één meer achterin. In dit laatste geval moesten alle mensen opstaan als deze bezitter wat op het nippertje kwam en zelfs in de kerk waren het dan lang niet altijd vriendelijke gezichten die de laatkomer aankeken.

Plaatsen bij opbod

De prijzen varieerden van ongeveer tien tot vijftientig gulden, maar konden veel hoger oplopen als twee mensen toevallig hun zinnen op dezelfde plaats hadden gezet en, tot heimelijke voldoening van de kerk-

voogden, tegen elkaar gingen opbieden. Meestal was iemand aan een bepaalde plaats gehecht en als een ander daar ook zijn oog op liet vallen, kon het soms hard tegen hard gaan. Het werd nu een prestige-kwestie en hoewel de bidders zich meestal wel wisten te beheersen, kon men aan de gelaatsuitdrukkingen zien, dat hun gedachten alles-behalve in overeenstemming waren met de plaats waar zij zich bevonden. Natuurlijk, de minstbedeelden kwamen er met de slechtste plaatsen af, evenals de mensen van bescheiden aard. Deze laatsten zouden zich financieel wel wat meer kunnen veroorloven, maar dorsten niet op te bieden tegen dorpelingen met hogere posities of brutalere manieren. Deze verpachting, voor velen altijd een sensationele dag, behoort nu allang tot het verleden; terecht vond men het niet meer verantwoord.

Ook mijn vader, nadat hij van moeder de nodige instructies had ontvangen, gelukte het meestal wel een betaalbare plaats op de kop te tikken, waardoor ons kerkgaan weer voor een jaar verzekerd was. Elke zondagmorgen moest ik met hem mee, hij sloeg niet vaak over, al kon ik mij soms niet aan de indruk onttrekken dat hij voornamelijk ging omdat er geld in die plaats gestoken was dat er op een of an-

dere manier toch weer uit moest komen. Klein en schuchter zat ik daar dan, meestal strak tegen hem aangedrukt, want als alle mensen van "onze bank" present waren, was er eigenlijk voor mij geen ruimte.

Uiteindelijk had vader maar één plaats betaald en geen anderhalf, die wij samen nodig hadden. Er werden dan ook wel eens verwijtende blikken op ons geworpen; men vond het maar brutaal om mij mee te brengen, maar vader beurde daar niet zwaar aan.

Wakker bij de psalm

Zodra de eigenlijke dienst begon, ging hij er wat gemakkelijker bij zitten, vermaande mij nog eens goed stil te zijn, sloot zijn ogen en sliep even later rustig. Begrijpelijk overigens, zes ochtenden in de week was hij met de kippen present en -tot zijn troost- hij was niet de enige. Bij de tussenzang schrok hij wakker, keek stiekem bij zijn buurman in diens psalmboek wat er gezongen werd om daarmee krachtig in te stemmen. Daarna verviel hij weer in dezelfde houding; zelfs bij de toepassing als de voorganger nog wel eens krachtig uit de hoek kon komen en ik zelfs het ruitjes tellen staakte om te proberen er iets van te begrijpen, veranderde hij niet. De slot-psalm bracht hem pas weer bij zijn positieven om nochtans, later bij de koffie, mijn moeder te verzekeren dat dominee vanmorgen weer een mieters

goede preek had.

Ook na mijn schooljaren bleef de kerkgang gehandhaafd, hoezeer ik ook mijn best deed om er onderuit te komen. Eén voordeel sleepte ik er uit: doordat ik ouder en dus ook zwaarder geworden was, hetgeen nietbevorderlijk was voor de ruimte in de bank, mocht ik voortaan bij mijn kameraden gaan zitten die de twee laatste banken aan de linkerzijde van de gaanderij bevolkten. Wij kenden elkaar allemaal van school; er waren opmerkelijk veel broederparen bij: de van Leersum's, de Heyink's, de Jansen's, v.d. Hoeve's en ga maar door. Mijn kerkgang werd er evenwel niet stichtelijker op; integendeel, hier zaten een kleine twintig jongens zich gezamenlijk net zo te vervelen als ik het tot dusver in mijn eentje gedaan had. Wel in te denken, de preken waren niet op onze leeftijd afgestemd en daardoor niet te volgen. Elke afleiding was dan ook welkom; het begon als de voorzanger zijn trapje besteeg, een functie die nu tot het verleden behoort, maar destijds vervuld werd door meester Schreuder. Zijn taak was de ingangspsalmen op te geven en daarna de tien geboden voor te lezen, waarna de dominee het overnam. Deze baan was waarschijnlijk gekoppeld aan die van Hoofd der Herv. school, waarbij dan min-

der op muzikale kwaliteiten gelet werd, die je toch achter de functie "voorzanger" zou moeten zoeken. Meester Schreuder had vele goede eigenschappen, wist veel op allerlei gebied, maar wat hij nu juist niet kon, was zingen. Dat wisten wij drommels goed van school, waar hij het nooit verder kon brengen dan wat onmelodieus gebrom en de zangles wijselijk aan anderen overliet. Tevergeefs hebben wij daar op die gaanderij elke zondagmorgen zitten hopen, dat nu eens geen mens direct zou instemmen en alleen zijn schorre geluiden hoorbaar zouden zijn. Nauwelijks had de dienst een aanvang genomen of er werd in onze banken gesmoesd en gebabbeld tot -dat moet ik nu toegeven- terechte ergernis van andere kerkgangers. Vooral als er in de directe omgeving meisjes zaten, die een bijzondere aantrekkingskracht op ons uitoefenden en misschien ook wel omgekeerd, was het hek van de dam. Meer dan eens is daar op die gaanderij de eerste steen voor een lang en gelukkig huwelijk gelegd.

Controle van de koster
Predikant in de Herv. Kerk was in die dagen ds. Van Boven, een goedge, al wat op leeftijd gekomen, man die van ons gedrag nooit iets in de gaten had, of althans zo deed. Bovendien had hij een zwak voor de jeugd en kon heel wat door de vingers

zien. Dat veranderde toen in 1923 ds. Japchen, als tweede predikant, de gelederen kwam versterken, een heel andere figuur. Vanaf zijn hoge standplaats overzag hij alle uit- hoeken van de kerk en liet dat duidelijk blijken. Hij had ons al gauw door; meermalen onderbrak hij zijn sermoen om met gestrekte arm in onze richting te wijzen, meteen daardoor de aandacht van alle kerkgangers op ons vestigend. Hij gebod dan dringend nu eindelijk eens stil te zijn, wat dan voor een poosje hielp.

Op de eerste plaats van de bank naast ons, zat steevast de koster, tevens orgeltrapper, dicht bij het prachtige monumentale orgel, om, als het nodig was, tijdig ter plaatse te zijn. Blijkbaar had de man last

van eksterogen, want als de eerste psalm gespeeld was en hij op zijn vaste plaats neer streek, trok hij direct zijn schoenen uit. Dat waren nog van die stevige hoge trappers met aan weerszijden eerst vier gaatjes gevolgd door even zoveel haakjes, waar de veter dan door en omheen gehaald moest worden bij het dicht maken. Moest hij later weer gaan trappen, dan schoof hij zijn voeten in de schoenen en slofte, zonder die eerst dicht te maken, naar zijn blaasbalg.

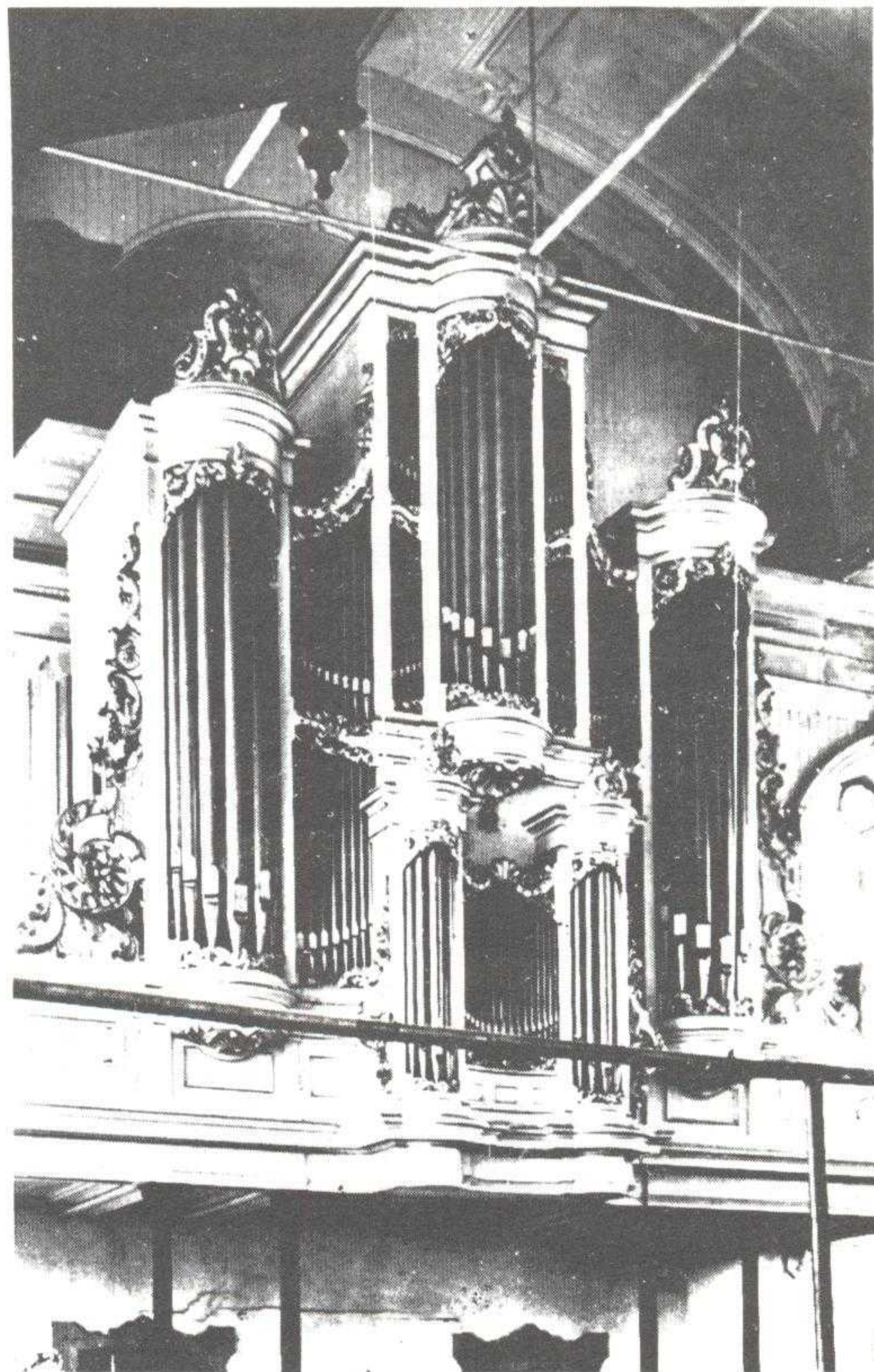
Op een goede zondagmorgen zagen een paar jongens kans om ongemerkt een schoen te bemachtigen. Deze werd nu "voorzichtig" met de solide veter stevig dichtgeknoopt en vervolgens weer op haar plaats geschoven. De tussenzang werd opgegeven

Dominee J.A. van Boven, bekend Edes predikant uit het eerste kwart van deze eeuw, samen met ouderling Derk Gerritsen.

en de goede man wilde, gewoonte getrouw, zonder er naar te kijken, zijn voeten in de schoenen steken, hetgeen maar bij één lukte. Daar begreep hij niets van, tuurde naar de grond en zag het dichtgeknoopte exemplaar. Haastig probeerde hij de knoop te ontwarren, maar dat lukte niet zo vlot. De mensen werden al ongeduldig, waar bleef het voorspel, de organist, zonder hem, hulpeloos, gebaarde driftig, zodat hij in arrenmoede maar op een sok en een schoen naar het orgel hinkte, met ingehouden lachen door ons nagekeken.

Wij hebben het echter geweten; de koster begreep natuurlijk drommels goed waar de grap vandaan kwam. Voortaan hield hij niet alleen zijn schoenen aan, maar nam hij vrijwillig de taak van ordebewaarder op zich. Hij deed dat serieus en niet zachtzinnig; bij het minste gedraai of gefluister onzerzijds, stond hij op en dreunde met zijn rechtervuist krachtdadig op een schouder van de overtreder. Hoe gemeen zeer dat deed, ondervond Ruth v.d. Hoeve, de oudste van de drie broers, die elke zondagmorgen trouw present waren. Ruth speelde, in zijn eentje, kop of munt met de drie kerkcenten, één voor elke collecte, toen er twee op de grond vielen. Bij zijn voorzichtige pogingen om die onder de bank terug

Het monumentale orgel uit de Oude Kerk werd in 1877 door Piet van Dam uit Leeuwarden gebouwd.

te vinden, ontving hij van de , inmiddels toegeschoten koster, zo'n dreun, dat de tranen hem bijkans in de ogen sprongen.

Wraak op de gaanderij

Nu was Ruth niet iemand om zoiets te nemen en zwoer wraak. Die nam hij de volgende zondagochtend, na ons uitvoerig te hebben ingelicht

wat wij er aan moesten bijdragen. Die bewuste morgen, juist op een moment dat de voorganger met gedempte stem sprak, liet Ruth een wind, die eer niet om loog en in de grote holle ruimte klonk als een pistoolschot. Zoals was afgesproken, draaiden alle jongens zich op dat zelfde moment bliksemsnel om en keken strak verontwaardigd de koster aan. Prompt volgden alle mensen in onze omgeving dit voorbeeld; duidelijk was op hun gezichten te lezen dat zij zoiets nooit van een koster verwacht hadden. De man wist zich geen houding te geven; zijn hoofd zwol aan tot een rode kool. Zonder overtuiging deed hij nog een onbeholpen poging de schuldige in onze richting te zoeken, maar trok zich even later beschaamd terug in zijn beschermend hoekje bij het orgel.

Daar heeft zich een en ander afgespeeld op die gaanderij met zo'n stel jongens, al blijft het jammer dat van al dat kerkgaan alleen dergelijke dingen blijven hangen. Naarmate wij ouder werden en de ouderlijke macht begon te wankelen, kwam de klad in de kerkgang. Het begon met de ontdekking dat we voor hetzelfde geld door de ingang aan de paasbergerweg de kerk konden binnengaan om er dan aan de andere zijde, altijd de kant van Paap genoemd, rustig weer uit te

lopen. Bij mooi weer maakten wij daar dan ook dankbaar gebruik van om een lange wandeling te maken, waarbij wij zorgden bij het uitgaan weer present te zijn en schijnheilig netjes op tijd thuis te komen. Nog wat later, toen de sport ons in haar macht kreeg, was het voor de meesten finaal afgelopen.

Geslaagde restauratie

In 1963 is men begonnen met een buitengewoon goed geslaagde restauratie van de kerk, het enig werkelijk historische bouwwerk in Ede. Het werd hoog tijd; de dakconstructie en de goten verkeerden in een dermate slechte toestand dat Gaasbeek, de loodgieter, die de reparaties aan het leien dak verrichtte, deze niet langer dorst uit te voeren. Er waren veel lekkages, die het verrottingsproces versnelden, afgezien van nog ernstiger gevaren. Nadat een geheel nieuwe kap was aangebracht, waarbij ook het z.g. "kleine torentje", met bijbehorende klok boven het midden van de kerk weer een plaatsje kreeg, werd het interieur grondig aangepakt. De gaanderij, in 1852 gebouwd om het aantal plaatsen uit te breiden, werd nu weer afgebroken, waardoor het orgel prachtig in het gezicht kwam. Hoewel het aantal plaatsen dus verminderd is, het geheel is er veel fraaier op geworden, mede doordat men de, in vroeger jaren dichtgemetselde spitsbogen van het koor, weer

met glas-in-loodruitjes heeft bezet. Jammer dat de oude huisjes aan de N.O. zijde, bij het hek van de consistoriekamer zijn afgebroken. Indien deze ook waren gerestaureerd was een fraai geheel uit het verleden bewaard gebleven. Maar de kerk kan in deze prima staat weer jaren mee en dat is het belangrijkste.

H.J. Nijenhuis.

Wie moet nog contributie betalen?

Op de ledenvergadering van 29 april jl. werd van diverse zijden de bevreemding uitgesproken over de achterstalligheid in het betalen van de contributie.

Inderdaad blijkt een groot aantal leden, wanneer het op betalen aankomt, Oud-Ede gemakkelijk te vergeten.

Toch hebben zij zich eens opgegeven omdat zij het eens waren met de doelstellingen van de vereniging.

Om die doelstellingen te verwezenlijken is geld nodig. Daarom verzoekt het bestuur van Oud-Ede de leden die hun contributie van 1975 of zelfs van vorige jaren nog niet voldaan hebben, dit nu te doen.

Op gironummer 821000 van de Spaarbank voor Ede, ten gunste van rekening 92.51.09.797 van de Vereniging Oud-Ede. Wist u dat bijvoorbeeld het verzorgen van

vier Zandlopers per jaar al ruim f 6,- per lid kost?

ANTIETK KINDERSPEELGOED IN MUSEUM

Gedurende de zomermaanden kunnen de bezoekers van ons museum hun hart o.m. ophalen aan een fraaie collectie antiek kinderspeelgoed. Mevrouw Ina Spoor, lid van Oud-Ede, heeft enkele vitrines in de Ginkelzaal gevuld met een keuze uit haar uitgebreide verzameling. Reden te meer voor de Edenaren en hun zomergasten om -weer- een bezoek aan Museumplein 7 te brengen. De tentoonstelling duurt tot eind augustus.

RAADSELS ROND ROMEINEN IN VELDHUIZEN

Als in de twintigste eeuw vroede heren besluiten Veldhuizen te betrekken in hun uitbreidingsplannen, drukken grommende bulldozers de muren van verlaten boerderijen weg en krabben met hun grippers de grond open.

Haastig toegesnelde archeologen lezen figuren van grondprofielen. Zij vinden een Romeinse munt, eens

misschien verloren op een pad langs een akker, aardewerkfragmenten en een wonderlijk mooi beeldje, dat MINERVA, de godin der dapperheid en wijsheid voorstelt, zulke beeldjes dienden niet voor de hippe sier maar hadden een religieuze betekenis. Zij stonden op gewijde plaatsen, hetzij in huis, hetzij op de akker of aan de kant van de weg in een klein provisorisch tempeltje. In zekere zin waren zij dus voorlopers van de kapelletjes, die men heden ten dage nog veel in het zuiden van ons land aan de kant van de weg en bij kruispunten aantreft.

Zo'n gewijde plaats in huis was het haardvuur, oorspronkelijk in het midden van het vertrek, en daarnaast nog iets van een huisaltaar of beeldje in de hoek van de kamer, waarheen de gezamenlijke aandacht zich richtte. Men had immers nog geen televisie-programma's. Uit de tekst van het nieuwsbulletin van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond "Archeologisch Nieuws" citeer ik:

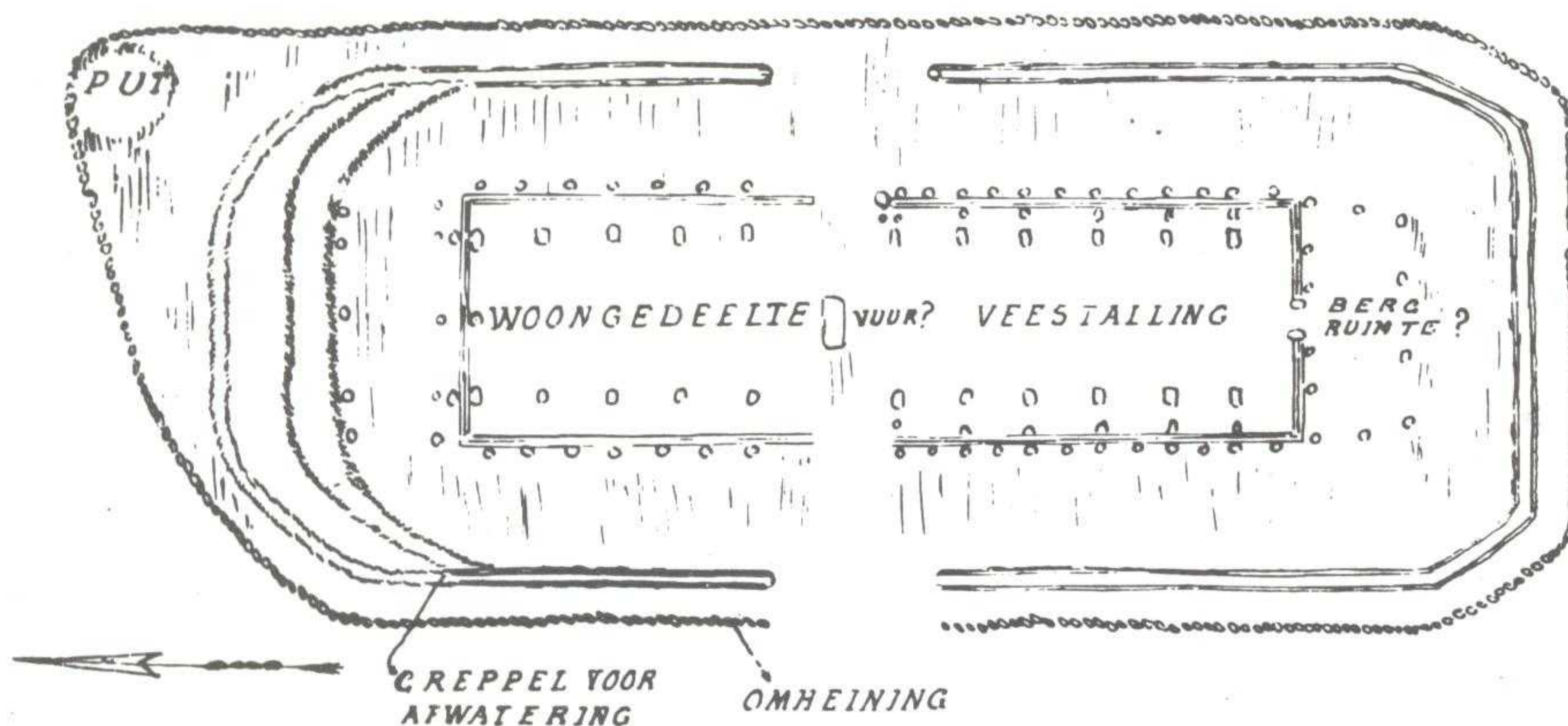
Gelderland - Ede-Veldhuizen.
Van 1 april tot 13 september
1968 heeft in het uitbreidings-
plan Veldhuizen, op ongeveer

4 km ten westen van de oude kern van Ede, een onderzoek plaatsgevonden van een inheemse nederzetting uit de Romeinse tijd.

... De aanleg van wegen en rioleringen was bij de aanvang van het onderzoek al in volle gang. Het esdek werd over de gehele te bebouwen oppervlak door de aannemersfirma Hazeler met draglines verwijderd. Aan de westzijde van het uit-

Minerva beeldje, gevonden in Veldhuizen. (Foto Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek)

breidingsplan zou een grote en diepe vijver gegraven worden om zand te winnen.

De nederzettingssporen lagen, om zo te zeggen voor het op-
rapen.

De elementen, waaruit de nederzetting bestond zijn:

a. Hoofdgebouwen, in de vorm van rechthoekige boerderijen met woning en stal onder één dak. De grootste hebben een lengte van meer dan 40 m bij een breedte van ongeveer 8 m. In enkele gevallen konden de stalafscheidings, de "boksen", worden waargenomen.

De haarden ontbraken omdat het oorspronkelijk oppervlak niet meer aanwezig was. De boerderijen behoren tot de "familie" van het drieschepige hallenhuis.

b. Bijgebouwen - verschillende typen van spicaria en schuurtjes - het is opvallend

dat in deze nederzetting de hutkom ontbrak of althans geen rol van betekenis speelde.

c. Waterputten van verschillende constructie: putten van vlechtwerk, uitgeholde boomstammen, putten van planken gemaakt.

d. Omheiningen en vlechtwerktuinen. Deze omsloten min of meer rechthoekige erven, waarop één of meer huizen met hun bijgebouwen lagen.

Het Romeinse materiaal - o.a. dakpanfragmenten, waaronder één met stempel LEG IM (retro) suggereert een datering in de 3e en 4e eeuw, tot in het begin van de 5e eeuw.

Dit citaat geeft enige aanknopingspunten voor beschouwingen. De vorm, opzet en indeling van de drie-schepige hallenhuisen vertonen veel overeenkomst met de indeling welke heden ten dage in oude bestaande boerderijen nog te herkennen is.

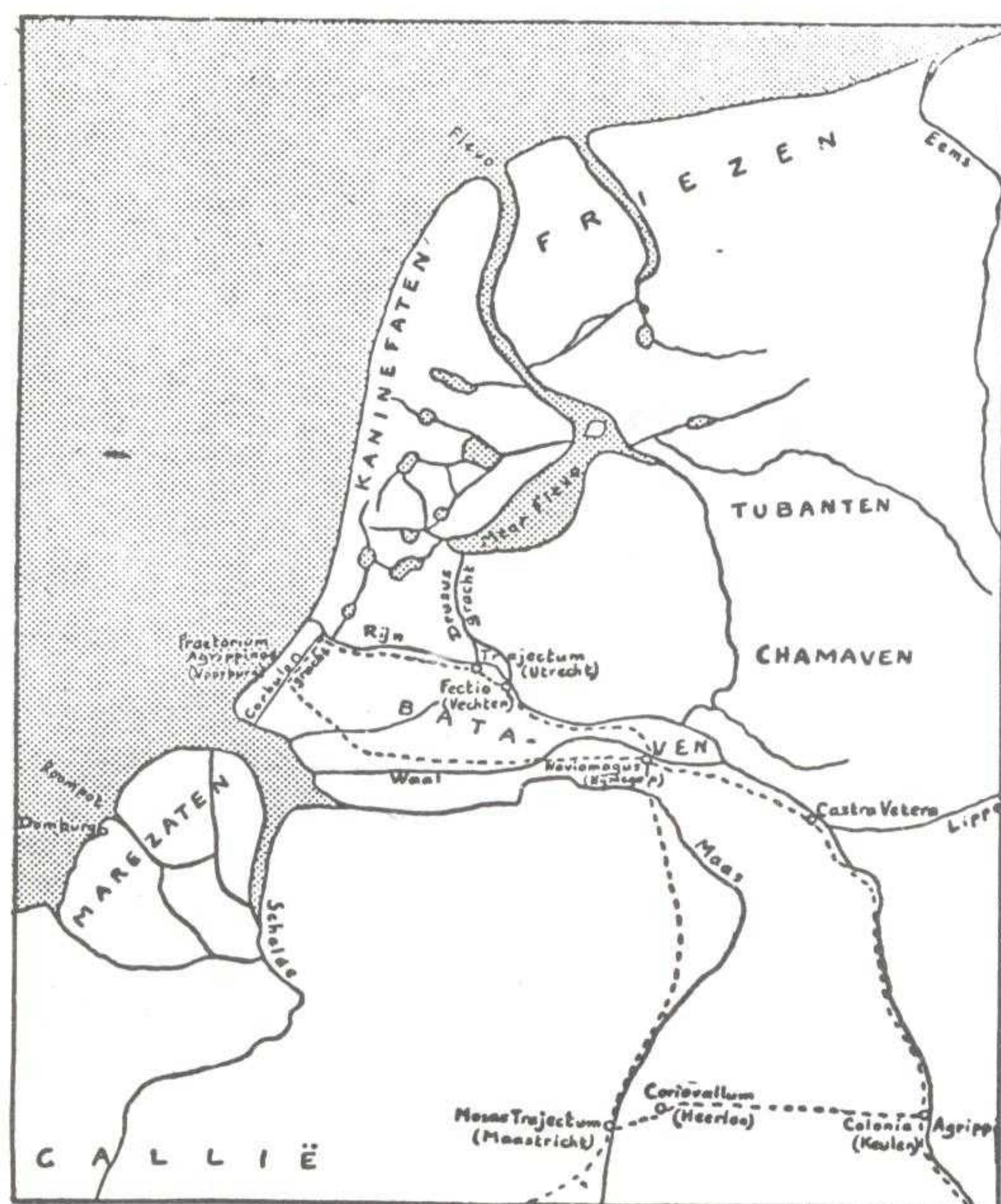
Prachtige "Loshoes"-exemplaren staan voor het nageslacht bewaard en voor iedereen te kijk in het Openluchtmuseum te Arnhem. Maar ook de Veluwe boerderijen hebben nog de stalboksen langs de wanden van de deel.

De Romeinse dakpannen bewijzen niets, maar suggereren veel. Het is zeer goed mogelijk dat ergens in Veldhuizen een Romeins bouwsel heeft gestaan dat, hetzij voor bewoning alleen heeft gediend dan wel als deel van een complex een andere bestemming heeft gehad. Het is anderzijds ook mogelijk dat de dakpannen door een handige "doe-het-zelver" ergens over de rivieren werden opgeraapt en meegenomen. Nadat op keizerlijk

bevel de legioenen werden teruggeroepen bleven talloze kampementen en kazernes verlaten over. Zij vielen ten prooi aan een ieder die er maar wat van af wilde slopen.

Waar zaten de Romeinen als ze dan geen verblijf hielden in Veldhuizen, of hoe dat dan ook geheten mag hebben?

In 47 na Chr. werd om strategische redenen bepaald, dat de Rijn als grens moest worden aangehouden. Het bevel van keizer Claudius aan Cnaeus Domitius Corbulo om de militaire operaties te staken was een streep door de rekening van de zeer ondernemende generaal. Van toen af concentreerden zich de militaire versterkingen en verbindingswegen langs en achter de Rijn. Vandaar dat op de meest recente situatiekaartjes Romeinse versterkingen worden verondersteld in of bij het tegenwoordige Kesteren, Opheusden, Wijk bij Duurstede en andere plaatsen.

Op nebenstaand kaartje, overgenomen uit een niet-recent geschiedenisboek, wordt de bewoning van ons land weergegeven in de Romeinse tijd. De stippellijnen geven de Romeinse heerwegen aan. Latere opgravingen doen echter twijfels rijzen aan de juistheid van dit kaartje.

De Romeinen waren dus aan de overkant van de rivier en dat betekende nog altijd voor de bewoners van onze buurt enige uren gaans. De aanwezige troepen hadden door de gewijzigde strategie een nieuwe taak gekregen en hierdoor veranderde het leven van karakter. Voor de bevolking was de tijd van de striphelden Asterix en Obelix iets, wat de ene keer werd ervaren als vriendschappelijk contact en de andere keer als noodzakelijke tolerantie. De incidentele vondsten van Romeinse herkomst wijzen niet op een veelvuldig contact met soldaten van het legioen aan de overkant, maar bewijzen anderzijds dat er contact is geweest.

Was het een over de zandweg langs de nederzetting trekkende patrouille of een regelmatig terugkerende koopman met vergankelijke prullen? Waagde een Romein zich wel eens aan een vrijage met een dorpsschone? Dit zijn geen vragen die beantwoord worden door grondprofielen, aardewerkfragmenten of een enkele munt.

J.H.M. Strijbos.

Literatuur:

Dr. W.A.v. Es "De Romeinen in Nederland" uitg. Fibula/van Dishoeck, Bussem;
H.J. Popping "Onze voorhistorie" uitg. Thieme, Zutphen 1952;
G.D. v.d. Heide "Elseviers atlas Archeologie der lage landen" uitg. Elsevier, Amsterdam, MCMLXIII;
Anton Bruyn en Eibert H. Bunte "Tweeduizend eeuwen Nederland - en toen pas kwamen de Romeinen" uitg. Stok-Forum Boekerij, Den Haag.

EEN HEIDEWEEK VAN VROEGER? EEN GEBEURTENIS!

door J.J.G. van der Pol.

Vroeger, toen werd er nog eens heideweek gevierd. Elke buurt van Ede maakte erebogen van heide en dennetakken en er kwamen zelfs mensen van verre om het mooie Ede te zien.

De bewoners van de Kreelseweg waren meesters in het maken van zulke

erepoorten en zij sleepten dan ook de meeste prijzen in de wacht. Al lang voordat het feest begon maakten ze hun ontwerpen en de hele buurt deed mee.

Op een keer besloot de Verlengde Maanderwegbuurt dat er maar eens een eind moest komen aan het winnen

Bunschoterweg

van de Krelenaren. Gart kreeg opdracht van het buurtcomité om met de pet rond te gaan, samen met Cor, die op de accordeon speelde. Neeltje van de Maanderweg had een vrijer in de Kreelsebuurt en die was wat loslippig. Zodoende gingen Gart en Arie op een heel vroege ochtend een paar schuren bezichtigen, waar het komende Kreelse pronkstuk in aanbouw was. Dat zag Kees van de Kreelseweg echter en

die bleef niet stil zitten, dat zult U nog wel lezen.

Dezelfde avond nog werden de Maander koppen bij elkaar gestoken en onder een best glas bier en nog heel wat meer werd besloten om de Krelers voor te zijn en hun plan nog echter en grootser uit te voeren.

Maar door dat besluiten nemen was de kas leeggeraakt, want beslissen maakt dorstig en dus gingen Gart en Cor weer op weg om met muziek de

Bospoort

pet weer te vullen.

Ze werkten als paarden, en hun poort kwam eerder klaar, dan die van de Krelers. Bovenop was een loopren en rondom hingen allemaal vetpotjes, die 's avonds aangestoken zouden worden.

Het was nog niet zover. De avond voor het feest begon, gingen onze werkers, zoals alle echte Edenaren in die tijd, met de kippen op stok. En nu kwamen de Krelenaren met Kees voorop. Het was al donker toen zij de Maander-ereboog begonnen te onttakelen. Dat gaf nogal wat lawaai en Arie sloeg alarm. Het was een kostelijk gezicht, om al die Maandermannen in hun borstrokken en lange witte onderbroeken uit hun huizen te zien komen. Door hun overmacht wisten ze de vetpotjes te heroveren en de Krelenaren weg te jagen.

De volgende dag was de boog tip-top in orde. Een paar Maanderjongens hebben vlak voor de prijzencommissie kwam zelfs een echt schaap in de loopren bovenop gezet en zo wist Manen deze keer de prijs te winnen. Die heideweek vroeger, dat was een belevenis. De toeristen vonden het prachtig, maar aan de voorpret hebben de meeste buurten het echte plezier beleefd.

(de namen van deze gebeurtenis zijn verzonnen)

Monumentenjaar 1975

Zouden we kunnen leven
in een land zonder verleden,
zonder te zien hoe of het was?
Zonder poorten en kastelen,
zonder molens in het gras?

Zouden we kunnen leven
in een Holland zonder toen?
Zonder hofjes van begijnen
zonder geveltjes rond pleinen
torenspitsen tussen groen?

Zouden wij zonder kunnen?

We zouden niet en we hoeven niet.
Want Nederland heeft naast heden-
land
ook nog veel verledenland. Geluk-
kig.

HET BESTUUR VAN DE VERENIGING OUD-EDE

J. de Nooy, Doelenplein 10, Ede, tel. 10690
Prof. Dr. A.M. v.d. Woude, Kazernelaan 15, Ede, tel. 13093
J. Leissner, Middelberglaan 1, Ede, tel. 12737
G.W. Bos, Stationsweg 42, Ede, tel. 10550
J. Slot, burgemeester gemeente Ede
J. Das, Weerdestein 205, Ede, tel. 17052
P.B.M. Bolwerk, Eikenzoom 10, Otterlo, tel. 08382-626
M. Wiegeraad, Burg. Prinslaan 55, Ede, tel. 10078
E. Zuurdeeg, Lunenburg 1, Ede, tel. 17381

Voorzitter
secretaris
penningmeester
2e voorzitter

Ereleden:

Mej. A. v.d. Craats
H.M. Oldenhof
D. Talma
J.A.L. Dijkstra

Adres museum: Museumplein 7, tel. 17476

Minimum contributie: f10,-- per jaar, te storten of over te maken op de bankrekening van Oud-Ede bij de Spaarbank voor Ede.

Adreswijzigingen: doorgeven aan Museum Oud-Ede.

De Zandloper staat onder redactie van:

J. van Gent, eindredakteur
J. Das
J.J.G. van der Pol
J. Strijbos en
B.L. Jager.

Redactieadres: Diedenweg 39, Ede, tel. 16794.

Ontwerp omslag: Cees van Rixoord. Druk: AZO, Ede.

De redactie is zeer erkentelijk voor bijdragen aan 'de Zandloper'.
De verantwoordelijkheid voor historische en technische gegevens blijft echter aan de inzenders voorbehouden.

DE SPAARBANK VOOR EDE ANNO 1872

Een eeuw de vertrouwensinstelling

van vele duizenden spaarders.

De Spaarbank ook voor U !

'n Bondsspaarbank, moderne gezinsbank

voor alle bankzaken.

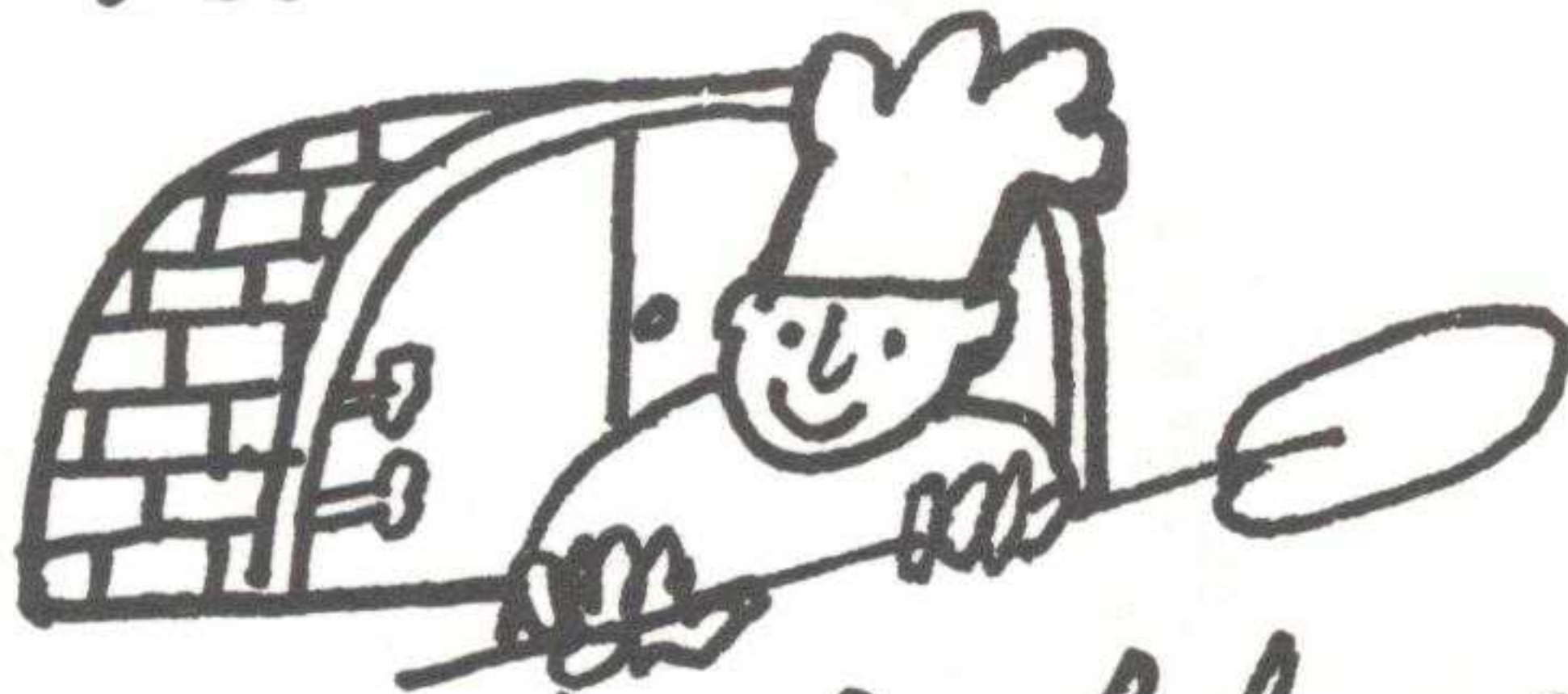

Koffie Thee
beroek onder-
weg verjaardag
neem maar mee
...koekjes van

Nobo

nijn,
nog maar gerust:
de lekkerste ovenverse koekjes

Hó uit de bakkerij!